

Tieteen vapaus

Maija Rask

Mikä on tärkeintä tieteelle ja sen edistymiselle? Luovuusko vai riittävä rahoitus? Monen mielestä vapaus on tärkeintä tieteen tekemisessä. Vapaus on perusta uuden etsimiselle. Tieteen edistymisen kannalta on välttämätöntä, että myös kriittiset näkemykset ja vaihtoehdot tulevat esiin.

Mitä tieteen vapaus käytännössä tarkoittaa? Ensinnäkin tutkijalla tulee olla vapaus valita tutkimusaiheensa ilman rajoituksia. Toiseksi tutkijalla tulee olla oikeus kertoa tutkimustuloksistaan ilman sensuuria. (Vastuu ettei jätä kertomatta)

Julkisen tiedepolitiikan tehtävä on turvata tieteen vapaus. Suomessa tiedepolitiikka on opetusministeriön vastuulla. Opetusministeriö pyrkii vahvistamaan tieteen vapautta. Riittävä julkinen rahoitus on tärkeä edellytys vapaalle tutkimukselle. Julkista tutkimusrahoitusta on Suomessa vahvistettu määrätietoisesti; valtion tutkimusrahoituksen reaalin arvo on säilynyt tämän hallituskauden aikana ja sen sisällä yliopistojen ja Suomen Akatemian rahoitusasema on vahvistunut. Pääministerin johtama tiede- ja teknologianeuvosto hyväksyi *Katsaus 2003:n* yhteydessä lähinnä tulevalle hallitukselle osviitaksi rahoitussuunnitelman, jossa esitetään julkista tutkimus- ja innovaatorahoitusta lisättäväksi 405 miljoonalla eurolla vuoteen 2007 mennessä. Näillä varoilla vahvistetaan koulutusta, tutkijanuran kehittämistä ja tutkimustiedon lisäämistä sekä sosiaalista ja teknologista innovaatiotoimintaa. Kysymys on asiantuntijoiden esittämästä suosituksesta, joka tulee poliittiseen harkintaan.

Tieteen vapautta tuetaan myös rahoittamalla valtion varoista tieteellisten seurojen julkaisu- ja muuta toimintaa. Tämä edistää uuden tiedon esille tuloa ja luo tiedeyhteisölle edellytyksiä vahvistaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Opetusministeriö ja Suomen Akatemia ovat eri tavoin parantaneet tutkijoiden kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä. Tieteen vapautteen liittyvä olennaisena osana myös tutkijoiden liikkuvuus ja yhteistyö yli rajojen. Tiede on yhteiskunnassamme erityisessä suojeluksessa. Tärkeätä on,

että ihmiset luottavat tieteen saavutuksiin ja arvostavat tiedettä.

Yliopistot ovat tieteen tekemisen perusyksiköitä. Yliopistolain mukaan *”Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvatetaan nuorisoa palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa”*. Yliopistoilla ja tiedeyhteisöllä on myös velvollisuutensa. Viime vuonna puhuttiin paljon yliopistojen palvelutehtävästä ja alueellisesta vaikuttavuudesta. Yliopistokeksintöryhmä esitti, että yliopistolakiin lisätään edelliseen jatkoksi seuraavaa: *”Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee toimia vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten yhteiskunnallista vaikuttavuutta.”*

Ehdotuksella pyritään vahvistamaan yliopistojen yhteiskunnallista vaikutusta. Korkeakouluilla on suuri merkitys lähiympäristölleen, elinkeinoelämälle, alueiden elinvoimaisuudelle ja kulttuurille. Viime vuonna laaditut yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteiset aluestrategiat vahvistavat korkeakoulujen asemaa alueidensa kehityksen käynnistäjinä.

Yliopistojen yhteiskunnallinen vastuu on suuri. Uuden tiedon ja uusien osaajien tuottajana yliopistoilla on hyvät mahdollisuudet aidosti parantaa maailmaa. Näyttää todennäköiseltä, että seuraavan hallituksen aikana tulee yliopistolaki uudistettavaksi. Tähän on useitakin syitä: edellä todetut yliopistojen alueellinen palvelutehtävä ja yliopistokeksintöryhmän muut ehdotukset sekä ainakin tutkintorakennekysymykset ja yliopistojen hallintoon ja johtamiseen liittyvät kehittämistarpeet.

Tieteen päivät toteuttaa yhtä tiedeyhteisön tärkeätä tehtävää, tiedon julkistamista ja välittämistä yleisölle. Tieteen päivät ovat onnistuneet vaikeassa tehtävässä. Tieteen uusimmat tulokset ja teoriat on esitetty muillekin kuin asiantuntijoille ymmärrettävässä muodossa. Tieteen päivät ilmentävät tieteen vapautta ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta hienolla tavalla.

Kirjoittaja on opetusministeri.